

Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinde Sağlık Okuryazarlığı, COVID-19 Fobisi ve COVID-19 Farkındalığı Arasındaki İlişki

The Relationship Between Health Literacy, COVID-19 Phobia, and COVID-19 Awareness in Students of Faculty of Health Sciences

*Dilara ÇIN¹ <https://orcid.org/0009-0005-6298-1670> | dilaracn00@gmail.com

Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/02kswqa67>

Ahsen Nur EMRE² <https://orcid.org/0009-0002-5548-5757> | ahsennuremir@gmail.com

Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/02kswqa67>

Feride ALTUNBAŞ³ <https://orcid.org/0009-0005-9660-0071> | feridenrt@gmail.com

Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/02kswqa67>

Kadir KESER⁴ <https://orcid.org/0009-0000-4220-2995> | keserkadir4634@gmail.com

Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/02kswqa67>

Habib BASKI⁵ <https://orcid.org/0009-0006-1013-5090> | baskihabib@gmail.com

Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/02kswqa67>

Saime EROL⁶ <https://orcid.org/0000-0001-7752-605X> | saim eerol@hotmail.com

Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/02kswqa67>

Özet

Amaç: Bu çalışmada Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı, COVID-19 fobisi ve COVID-19 farkındalığı arasındaki ilişki ve etkileyen faktörleri incelemek amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırma, tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tasarım ile İstanbul'da bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesinde, 500 öğrenci ile gerçekleştirildi. Veriler, Sosyo-demografik Özellikler Tanılama Formu, Sağlık Okuryazarlığı (SOY) Ölçeği-Kısa Form, Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği (C19P-S), Koronavirüs (COVID-19) Farkındalık Ölçeği (KFÖ) kullanılarak çevrim içi olarak toplandı. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra Independent-Samples T Test, One-Way ANOVA testi ve Spearman korelasyon analizi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık $p < 0,05$ kabul edildi.

Bulgular: Öğrenciler KFÖ, SOY ölçeğinden ortalamasının üstünde; C19P-S'den ortalamasının altında puan aldı. Sağlık okuryazarlığı ölçeğinden; kadınlar, 21-23 yaş aralığında olanlar, dördüncü sınıf öğrencileri, babası ortaokul-lise mezunu olanlar, genel sağlık, ruh sağlığı durumunu iyi olarak algılayanlar, ekonomik durumunu iyi olarak ifade edenler, COVID-19 geçirenler, COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip edenler daha yüksek puan aldı. Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği toplam puanından erkekler; C19P-S somatik alt boyutundan erkekler, 24 yaş ve üzerindeki, genel sağlık durumunu kötü-çok kötü olarak algılayanlar; C19P-S ekonomik alt boyutundan ise erkekler, 24 yaş ve üzerindeki, birinci sınıftakiler, genel sağlık ve ruh sağlığı durumunu kötü-çok kötü olarak algılayanlar daha yüksek puan aldı. COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip edenler Koronavirüs Farkındalık Ölçeğinin tüm alt boyutlarından daha yüksek puan aldı. Sağlık okuryazarlığı ile C19P-S somatik, ekonomik alt boyutu ve toplam puanı arasında negatif yönde, düşük düzeyde; SOY ile KFÖ hijyen tedbiri farkındalığı alt boyutu hariç diğer alt boyutları arasında, C19P-S ile KFÖ tüm alt boyutları arasında pozitif yönde, düşük düzeyde anlamlı korelasyon bulundu.

Sonuç: Öğrencilerin KFÖ, SOY puanlarının yüksek, COVID-19 fobilerinin düşük olması Sağlık Bilimleri Fakültesinde okumaları ile ilişkilendirilmiştir. Erkek öğrencilere, alt sınıflarda okuyanlara, genel sağlık, ruh sağlığı ve ekonomik durumunu kötü olarak algılayanlara, ebeveyn eğitim düzeyi düşük olanlara öncelik vererek SOY ve COVID-19 bilincini artırmaya, COVID-19 fobisini azaltmaya yönelik eğitici program ve seminerler düzenlenmesi, ayrıca psikolojik destek hizmetlerinin sağlanması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, farkındalık, fobi, sağlık okuryazarlığı

Abstract

Aim: This study aimed to examine the relationship and affecting factors between health literacy, COVID-19 phobia and COVID-19 awareness among of students of Faculty of Health Sciences.

Material and Method: The research was conducted with 500 students at a state university's Faculty of Health Sciences in Istanbul, using a descriptive and correlational design. Data were collected online using the Socio-demographic Characteristics Diagnostic Form, Health Literacy (HL) Scale-Short Form, Coronavirus Phobia Scale (C19P-S), and Coronavirus (COVID-19) Awareness Scale (CAS). Descriptive statistics, Independent-Samples T Test, One-Way ANOVA test, and Spearman correlation analysis were used to evaluate the data. Statistical significance was accepted as $p < 0,05$.

Results: Students scored above average on the CAS and HL Scale, and below average on the C19P-S. From the HL Scale, females, those aged 21-2, fourth grade students, those with fathers who graduated from middle school or high school, those who perceived their general, mental health as good, those who expressed their economic status as good, those who had experienced COVID-19, and those who followed COVID-19 developments scored higher. Males scored higher than females in the C19P-S total score and all sub-dimensions. Men from the C19P-S total score, men, those aged 24 and over, those who perceive their general health status as bad- very bad from the C19P-S somatic sub-dimension, men, those 24 and over, those in the first grade, those who perceived their general health and mental health status as bad- very bad from the economic sub-dimension in C19P-S received higher scores. Those who followed COVID-19 developments scored higher in all sub-dimensions of the CAS. A negative, low level between HL and C19P-S somatic, economic sub-dimension and total score; a positive, low-level correlation was found between HL and other CAS sub-dimension except for CAS hygiene precaution awareness sub-dimension, and between C19P-S and all sub-dimensions of CAS.

Conclusion: It may be recommended to organizing educational programs and seminars, as well as psychological support services to increase of LH and COVID-19 awareness and reduce COVID-19 phobia. Priority should be given to male students, those studying in lower grades, those who perceive their general health, mental health and economic situation as bad, and those with low parental education levels.

Keywords: COVID-19, awareness, phobia, health literacy

Atıf: Çın, D., Emre, A.N., Altubaş, F., Keser, K., Baskı, H., & Erol, S. (2024). Sağlık bilimler fakültesi öğrencilerinde sağlık okuryazarlığı, COVID-19 fobisi ve COVID-19 farkındalığı arasındaki ilişki. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 26/2 (08, 2024), 1-17.

***Sorumlu Yazar:** Dilara ÇIN

Makale Gönderimi 26.11.2023 **Kabul Tarihi** 26.01.2024 **Yayımlanma Tarihi** 06.08.2024

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

1. Giriş

Korona virüs ailesine ait olan SARS-CoV-2, COVID-19 hastalığına neden olan bir virüsdür. Bu virüs, 2019 yılı Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmıştır. COVID-19 hastalığına neden olan bu virüsün yayılımı, hasta etme ve öldürme hızı nedeniyle Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 11 Mart 2020'de pandemi ilan edilmiştir (World Health Organization, 2022). COVID-19 hastalığının bir pandemiye dönüşmesi, insanları sağlık bilgilerini edinip uygulamaya ve davranışlarını hızlı bir şekilde değiştirmeye zorlamıştır. İnsanları COVID-19 enfeksiyonuna yakalanmaktan ve bu enfeksiyonu yaymaktan nasıl kaçınılacağı konusunda eğitmeyi amaçlayan sağlık iletişimi yaygınlaşmıştır. Toplum karmaşık, çelişkili ve yanlış bilgilerin de bulunduğu bu yeni bilgi havuzuna uyum sağlama konusunda büyük zorluk yaşamıştır (Paakkari & Okan, 2020). Böylece sağlık okuryazarlığının geliştirilmesi ihtiyacı, COVID-19 pandemisi sırasında hiç olmadığı kadar fark edilmiştir (Daşlı ve ark., 2022).

Sağlık okuryazarlığı; kişilerin sağlığını korumak ve geliştirmek için bilgiyi edinip anlama, yorumlama ve kullanma konusundaki bilişsel-sosyal becerileri ve motivasyon düzeyleri olarak tanımlanmaktadır (Daşlı ve ark., 2022). Sağlık hizmet kalitesinin iyileştirilmesi, sağlıklı yaşam tarzlarının sürdürülmesi, sağlığı koruyucu davranışların benimsenmesi ve sağlık eşitsizliklerinin giderilmesinde sağlık okuryazarlığı oldukça önemlidir (Greenhalgh, 2015; Naveed & Shaukat, 2022). Ayrıca sağlık okuryazarlığı, pandemileri azaltma ve kontrol altına almada sosyal sorumluluğun temel bir unsuru olarak kabul edilmektedir (Daşlı ve ark., 2022). Literatür taramasında, sınırlı sağlık okuryazarlığına sahip kişilerin COVID-19 salgını için kişisel olarak hiç hazır olmadıkları, komplo inançlarını daha fazla kabul ettikleri, koruyucu sağlık hizmetleri kullanımının yetersiz olduğu, daha yüksek korku ve anksiyeteye sahip oldukları görülmüştür (Nguyen ve ark., 2020; Shaukat ve ark., 2021).

Korona virüs salgınının neden olduğu yaşam biçimi değişiklikleri, ölümler, iş ve ekonomik kayıplar, eğitim ve sağlık sistemlerindeki zorluklar korkuya yol açmıştır (Nguyen ve ark., 2020). COVID-19 korkusu sonucunda sağlık hizmetlerine erişimde gecikmeler, sigara ve alkol tüketiminde artış, sosyal izolasyon ve intihar vakaları yaşanmıştır (Bista ve ark., 2023; Dubé ve ark. 2021; Lazzerini ve ark., 2020). Bu nedenle, COVID-19 yayılmasını ve olumsuz ruh sağlığı sonuçlarını kontrol altına almak için COVID-19 korkusunu erken aşamada tanımlayarak, uygun müdahaleleri gerçekleştirmek önemlidir (Nguyen ve ark., 2020).

COVID-19 farkındalığının anksiyete, korku ve endişeye karşı koruyucu bir faktör olduğu belirtilmiştir. COVID-19 farkındalığı, bireyin korona virüs ve uyulması gereken kurallar hakkında bilgi sahibi olması ve koruyucu faktörlere uymaya çaba göstermesi olarak tanımlanmaktadır (Bilgin, 2020). COVID-19 farkındalığına sahip olan kişiler temizlik, hijyen, sosyal mesafe, maske takma kurallarına uymakla beraber korona virüs ile ilgili bilgi edinme konusunda da isteklidirler (Kurtuluş & Düşünceli, 2021). Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını durdurmak için en etkili yöntem bireylerin farkındalıklarını artırarak kendi kendilerine önlem almalarını sağlamaktır (Bilgin, 2020). Diğer taraftan, yapılan literatür taramasında COVID-19 farkındalığının, COVID-19 korkusunu artırdığı; bu korkuların abartılı önlemlerin alınmasına sebep olduğu görülmüştür (Kurtuluş & Düşünceli, 2021; Sim ve ark. 2010).

Bu bilgiler doğrultusunda hem pandemi hem de infodeminin yaşandığı bu süreçte, SOY, COVID-19 fobisi ve COVID-19 farkındalığının araştırılması önemli bulunmuştur. Bu konuları ele alan araştırmalar mevcuttur (Ergün, 2017; Kurtuluş & Düşünceli, 2021; Rahman, 2021). Fakat üniversite öğrencilerinde bu üç değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada, Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı, COVID-19 fobisi ve COVID-19 farkındalığı arasındaki ilişkiyi ve etkileyen faktörleri araştırmak amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları:

Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin;

1. Sağlık okuryazarlık düzeyi nedir?
2. COVID-19 fobisi ne düzeydedir?
3. COVID-19 farkındalığı ne düzeydedir?
4. Sağlık okuryazarlığı, COVID-19 fobisi ve COVID-19 farkındalığı arasında ilişki var mıdır?
5. Sağlık okuryazarlığı, COVID-19 fobisi ve COVID-19 farkındalığı ile sosyo-demografik özellikleri arasında fark var mıdır?

2. Gereç ve Yöntem

2.1. Araştırmanın Türü

Araştırma tanımlayıcı ve ilişki arayıcı desen ile yürütüldü.

2.2. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma, İstanbul Anadolu yakasında bulunan bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesinde (SBF), Şubat-Mayıs 2022 tarihleri arasında gerçekleştirildi.

2.3. Araştırmanın Evren Örnekleme

Araştırmanın evrenini Sağlık Bilimleri Fakültesindeki toplam N=5700 öğrenci oluşturdu. Örneklem büyüklüğü Epi info (7.2.4.0 version) programı ile yapılan hesaplamada %95 güven aralığında olayın görülme sıklığı %50 alındığında n=674 bulundu. Olasılıksız örnekleme yöntemlerinden kolay/gelişigüzel örnekleme yöntemi kullanılarak çalışmaya gönüllü olarak katılan n=500 öğrenci ile araştırma tamamlandı. Örneklemin %74'üne ulaşıldı.

2.4. Araştırmaya Alınma ve Dışlanma Kriterleri

Araştırmaya, gönüllü olan, iletişim engeli olmayan (Türkçe bilen) tüm öğrenciler dahil edildi.

2.5. Veri Toplama Araçları ve Yöntemi

Verilerin toplanmasında Sosyo-demografik Özellikler Tanılama Formu, Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği-Kısa Formu, Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği, Koronavirüs Farkındalık Ölçeği kullanıldı.

Veri toplama formu, “google form” üzerinden hazırlandı ve formun linki whatsapp üzerinden sınıf temsilcilerine gönderildi. Sınıf temsilcilerinden veri toplama formunun linkini sınıf gruplarında paylaşmaları istendi. Veri toplama formunun önüne etik kurul izni, kurum izni ve gönüllü onam formu eklendi. Gönüllü olan öğrenciler veri toplama formlarını doldurdular.

2.5.1. Sosyo-demografik Özellikler Tanılama Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan bu form; cinsiyet, yaş, sınıf, anne-baba eğitim düzeyi, ekonomik durum, algılanan genel sağlık, ruh sağlığı durumu ve COVID-19 hastalığına yönelik toplam 13 sorudan oluşmaktadır.

2.5.2. Sağlık Okuryazarlığı (SOY) Ölçeği-Kısa Form

Duong ve ark. (2019) tarafından geliştirilen ölçek Karahan Yılmaz & Eskici (2021) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. 12 maddeden oluşan ölçek, 1 (çok zor) ile 4 (çok kolay) arasında değişen 4'lü likert tipi cevap seçeneklerini içermektedir. Ölçeğin değerlendirilmesinde “(Ortalama-1) x 50/3” formülü kullanılmaktadır. Formülle hesaplanan indeks değeri “0-50” arasında değişmektedir ve düşük puan daha kötü sağlık okuryazarlığını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,85'dir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,89 bulundu.

2.5.3. Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği (C19P-S)

Ölçek Arpacı ve ark. (2020) tarafından korona virüse karşı fobiyi ölçmek için geliştirilmiş, 5’li likert tipi bir öz değerlendirme ölçeğidir. Ölçek maddeleri; 1 “Kesinlikle Katılmıyorum” ile 5 “Kesinlikle Katılıyorum” arasında değerlendirilir. 1., 5., 9., 13., 17. ve 20. maddeler psikolojik alt boyutu; 2., 6., 10., 14., ve 18. maddeler somatik alt boyutu; 3., 7., 11., 15., ve 19. maddeler sosyal alt boyutu; 4., 8., 12., ve 16. maddeler ise ekonomik alt boyutu ölçmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20 ve en yüksek puan 100’dür. Puanların yüksekliği alt boyutlardaki ve genel korona fobideki yüksekliğe işaret eder. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri toplam ölçek için 0,92, alt boyutlar için 0,85-0,89 arasında değişmektedir. Bu çalışmada Cronbach Alfa değeri toplam ölçek için 0,94, alt boyutlar için 0,85-0,91 arasında bulundu.

2.5.4. Koronavirüs (COVID-19) Farkındalık Ölçeği (KFÖ)

Bilgin tarafından (2020) geliştirilen 17 maddelik ölçek, (1) “Hiçbir Zaman” ile (5) “Her Zaman” arasında değişen 5’li likert tipinde, üç alt boyutludur. Ölçeğin bulaşma tedbiri farkındalığı alt boyutu (madde 1-9) Cronbach Alfa (α) değeri 0,93, bu çalışmada $\alpha=0,82$ bulundu. Güncel gelişmeleri takip farkındalığı alt boyutu (madde 10-13) $\alpha=0,87$, bu çalışmada $\alpha=0,87$ bulundu ve hijyen tedbiri farkındalığı alt boyutu (madde 14-17) $\alpha=0,82$, bu çalışmada $\alpha=0,87$ bulundu. Alt boyutlardan alınacak yüksek puan o boyuta ilişkin farkındalık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

2.6. Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizinde IBM SPSS 26 versiyonu kullanıldı. Tanımlayıcı istatistikler sayı, yüzde, ortalama, standart sapma ile gösterildi. Ölçek puan ortalamaları ile bağımsız değişkenler arasındaki fark t testi ve Varyans analizi ile değerlendirildi. Ölçekler arasındaki korelasyon, Spearman korelasyon analizi ile değerlendirildi. İstatistiksel anlamlılık $p<0,05$ kabul edildi.

2.7. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yürütülebilmesi için İstanbul’da bulunan bir devlet üniversitesinin etik kurulundan izin alındı (27.01.2022/04). Araştırmanın yapılacağı kurumdan izin alındı (24.02.2022 tarihli ve 224509). Sağlık Bakanlığından COVID-19 araştırma izni alındı. Araştırmada kullanılan ölçekleri geliştiren ve uyarlayan yazarlardan kullanım izinleri, katılımcılardan gönüllü onam alındı.

3. Bulgular

Yaş ortalaması $21,21\pm 2,14$ olan öğrencilerin %81,8’i kadın cinsiyette ve %36,2’si dördüncü sınıftadır. Öğrencilerin yarıdan fazlasının (%50,4) annesi ilkokul, çoğunluğunun (%49,2) babası ise ortaokul-lise mezunudur. Öğrencilerin %75,6’sı ekonomik durumunun, %50,2’si genel sağlık durumunun, %62,6’sı psikolojik durumunun orta düzeyde olduğunu ifade etti. Öğrencilerin %42,6’sı COVID-19 geçirdiğini ve COVID-19 geçirenlerin %53,5’i hastalığı orta şiddetli geçirdiğini bildirdi. Yüzde 19,8’i COVID-19 nedeniyle tanıdığı birini kaybettiğini, %97’si COVID-19 aşısı olduğunu ve %72,4’ü COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip ettiğini bildirdi (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ve COVID-19 hastalığı ile ilgili verileri (n=500)

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	409	81,8
	Erkek	91	18,2
Yaş Ort.=21,21±2,14	18-20 yaş	173	34,6
	21-23 yaş	299	59,8
	24 yaş ve üstü	28	5,6
Sınıf	Birinci sınıf	299	59,8
	İkinci sınıf	28	5,6
	Üçüncü sınıf	103	20,6
	Dördüncü sınıf	181	36,2
Anne eğitim düzeyi	Okuryazar değil	44	8,8
	Okuryazar	34	6,8
	İlkokul mezunu	252	50,4
	Ortaokul-lise mezunu	135	27,0
	Üniversite ve üstü	35	7,0
Baba eğitim düzeyi	Okuryazar değil	10	2,0
	Okuryazar	19	3,8
	İlkokul mezunu	160	32,0
	Ortaokul-lise mezunu	246	49,2
	Lisans ve üstü	65	13,0
Ekonomik durum	Kötü-çok kötü	67	13,4
	Orta	378	75,6
	İyi-çok iyi	55	11,0
Algılanan genel sağlık durumu	Kötü-çok kötü	7	1,4
	Orta	251	50,2
	İyi-çok iyi	242	48,4
Algılanan ruh sağlığı/psikolojik durum	Kötü-çok kötü	59	11,8
	Orta	313	62,6
	İyi-çok iyi	128	25,6
COVID-19 geçirdiniz mi?	Evet	213	42,6
	Hayır	287	57,4
*COVID-19'u nasıl geçirdiniz?	Hafif	72	33,8
	Orta	114	53,5
	Şiddetli	27	12,7
COVID-19 nedeniyle kayıp yaşadınız mı?	Evet	99	19,8
	Hayır	401	80,2
COVID-19 aşısı oldunuz mu?	Evet	485	97,0
	Hayır	15	3,0
COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip ediyormusunuz?	Evet	362	72,4
	Hayır	138	27,6

*Tukey HSD

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%81,8) COVID-19 ile ilgili gelişmeleri sosyal medyadan takip ederken, %50,6'sı televizyondan, %46,4'ü Sağlık Bakanlığının sitesinden, %20,2'si okul derslerinden, %16,6'sı Dünya Sağlık Örgütü sitesinden, %1,2'si bilimsel makalelerden takip etmektedir.

Öğrenciler SOY Ölçeği-Kısa Form toplamından ortalama $33,03 \pm 8,62$, C19P-S ölçeği toplamından ortalama $37,77 \pm 12,82$ puan aldı. C19P-S psikolojik alt boyutundan $13,46 \pm 4,86$, somatik alt boyutundan $7,88 \pm 3,20$, sosyal alt boyutundan $9,81 \pm 3,73$, ekonomik alt boyutundan $6,62 \pm 2,73$ puan aldıkları saptandı. KFÖ bulaşma tedbiri farkındalığı alt boyutundan $26,47 \pm 4,86$, güncel gelişmeleri takip farkındalığı alt boyutundan $11,09 \pm 3,89$, hijyen tedbiri farkındalığı alt boyutundan $8,77 \pm 3,30$ puan aldıkları tespit edildi.

Kadınlar, 21-23 yaş, 4.sınıf öğrencileri, babası ortaokul-lise mezunu olanlar, genel sağlık, ruh sağlığını iyi-çok iyi olarak algılayanlar diğerlerine göre SOY ölçeğinden istatistiksel olarak anlamlı daha yüksek puan aldılar ($p < 0,05$). Ekonomik durumu iyi-çok iyi olan, COVID-19 geçiren, COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip eden öğrencilerin SOY ölçeği toplam puanı diğerlerine göre istatistiksel olarak anlamlı daha yüksek bulundu ($p < 0,05$). SOY Ölçeği puan ortalaması ile anne eğitim düzeyi ($F=0,86$; $p=0,48$), COVID-19 aşısı olma ($t=1,80$; $p=0,07$) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmadı (Tablo 2).

Tablo 2. Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği-Kısa Form toplam puan ortalaması ile bağımsız değişkenlerin karşılaştırılması

Değişkenler	SOY Ölçeği-Kısa Form		İstatistik
	Ortalama (SS)		
Cinsiyet	Kadın	33,48 (8,44)	t=2,50; p=0,01
	Erkek	30,98 (9,18)	
Yaş	*18-20 yaş	31,81 (9,01)	F=3,28; p=0,03
	*21-23 yaş	33,83 (8,26)	
	24 yaş ve üstü	31,94 (9,32)	
Sınıf	*1.sınıf	30,30 (8,34)	F=7,02; p=0,00
	2.sınıf	34,23 (8,15)	
	3.sınıf	33,15 (8,90)	
	4.sınıf	34,48 (8,46)	
Anne eğitim düzeyi	Okuryazar değil	30,93 (9,61)	F=0,86; p=0,48
	Okuryazar	32,14 (10,71)	
	İlkokul mezunu	33,33 (8,19)	
	Ortaokul-lise mezunu	33,31 (9,03)	
	Lisans ve üstü	33,03 (6,25)	
Baba eğitim düzeyi	*Okuryazar değil	28,05 (12,08)	F=2,56; p=0,03
	Okuryazar	30,26 (8,63)	
	İlkokul mezunu	33,30 (8,09)	
	*Ortaokul-lise mezunu	33,75 (8,81)	
	Lisans ve üstü	31,19 (8,20)	
Ekonomik durum	*Kötü-çok kötü	28,89 (9,73)	F=13,81, p=0,00
	*Orta	33,21 (8,21)	
	*İyi-çok iyi	36,84 (8,05)	
Algılanan genel sağlık durumu	Kötü-çok kötü	27,77 (12,13)	F=9,79; p=0,00
	*Orta	31,56 (9,27)	
	*İyi-çok iyi	34,70 (7,44)	
Algılanan ruh sağlığı/psikolojik durum	*Kötü-çok kötü	30,76 (10,72)	F=5,97; p=0,00
	Orta	32,63 (8,65)	
	İyi-çok iyi	35,04 (6,99)	
COVID-19 geçirdiniz mi?	Evet	33,94 (7,83)	t=2,04; p=0,04
	Hayır	32,35 (9,12)	
COVID-19 aşısı oldunuz mu?	Evet	33,15 (8,62)	t=1,80; p=0,07
	Hayır	20,07 (8,12)	
COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip ediyor musunuz?	Evet	34,15 (8,07)	t=4,80; p=0,00
	Hayır	30,09 (9,35)	

*=Tukey HSD; SS= Standart Sapma; p<0,05

Erkeklerin C19P-S toplam puan ortalaması kadınlardan daha yüksekti ($p<0,05$). Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği somatik alt boyutundan erkekler, 24 yaş ve üzerindeki, genel sağlık durumunu kötü-çok kötü olarak algılayanlar; ekonomik alt boyutundan erkekler, 24 yaş ve üzerindeki, birinci sınıftakiler, genel sağlık ve ruh sağlığı durumunu kötü-çok kötü olarak algılayanlar diğerlerine göre istatistiksel olarak anlamlı yüksek puan aldılar ($p<0,05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği toplam ve alt boyut puan ortalamaları ile bağımsız değişkenlerin karşılaştırılması

Değişkenler		C19P-S				
		Toplam Puan	Psikolojik Alt Boyut	Somatik Alt Boyut	Sosyal Alt Boyut	Ekonomik Alt Boyut
		Ort. (SS)	Ort. (SS)	Ort. (SS)	Ort. (SS)	Ort. (SS)
Cinsiyet	Kadın	37,22 (12,74)	13,37 (4,95)	7,70 (3,09)	9,69 (3,73)	6,45 (2,66)
	Erkek	40,26 (12,95)	13,78 (4,48)	8,69 (3,55)	10,37 (3,70)	7,41 (2,89)
İstatistik		t=2,05; p=0,04	t=0,72; p=0,46	t=2,68; p=0,00	t=1,57; p=0,11	t=2,91; p=0,00
Yaş grupları	18-20 yaş	38,79 (13,59)	13,67 (5,04)	8,12 (3,39)	10,06 (3,99)	6,92 (2,93)
	21-23 yaş	36,81 (12,32)	13,21 (4,77)	*7,62 (3,05)	9,60 (3,58)	*6,36 (2,52)
	24 yaş ve üstü	41,75 (12,30)	14,46 (4,71)	*9,14 (3,21)	10,57 (3,63)	*7,57 (3,17)
İstatistik		F=2,74; p=0,06	F= 1,13; p=0,32	F= 3,63; p=0,02	F=1,46; p=0,23	F=4,09; p=0,01
Okuduğunuz sınıf	1.sınıf	39,85 (14,17)	13,91 (4,90)	8,50 (3,69)	10,20 (4,06)	*7,22 (3,02)
	2.sınıf	37,58 (11,74)	13,46 (5,07)	7,58 (2,72)	9,96 (3,66)	6,57 (2,61)
	3.sınıf	37,77 (13,45)	13,68 (5,16)	7,68 (3,15)	9,77 (4,00)	6,62 (2,95)
	4.sınıf	36,29 (11,68)	12,95 (4,55)	7,65 (2,97)	9,48 (3,33)	*6,20 (2,32)
İstatistik		F=2,00; p=0,11	F=1,12; p=0,33	F=2,39; p=0,06	F=1,00; p=0,38	F=3,70; p=0,01
Algılanan genel sağlık durumu	Kötü-çok kötü	44,14 (12,90)	13,28 (4,02)	*10,71(3,09)	11,00 (3,10)	*9,4 (3,02)
	Orta	38,81 (13,99)	13,70 (5,05)	8,28 (3,52)	9,98 (4,00)	6,84 (2,94)
	İyi-çok iyi	36,51 (11,36)	13,18 (4,69)	7,38 (2,72)	9,60 (3,44)	*6,33 (2,42)
İstatistik		F=2,88; p=0,05	F=0,71; p=0,49	F=7,79; p=0,00	F=0,99; p=0,37	F=5,20; p=0,00
Algılanan ruh sağlığı/psikolojik durum	Kötü-çok kötü	39,06 (16,15)	12,88 (5,19)	8,71 (3,93)	10,06 (4,71)	*7,40 (3,43)
	Orta	37,86 (12,84)	13,50 (4,97)	7,87 (3,22)	9,87 (3,74)	6,61 (2,75)
	İyi-çok iyi	36,96 (10,93)	13,57 (4,44)	7,52 (2,66)	9,57 (3,19)	*6,29 (2,22)
İstatistik		F=0,56; p=0,56	F=0,45; p=0,63	F=2,80; p=0,06	F=0,44; p=0,64	F=3,37; p=0,03

*Tukey HSD; C19P-S= Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği; SS= Standart Sapma; p<0,05

Koronavirüs Farkındalık Ölçeği bulaşma tedbiri farkındalığı alt boyutundan kadınlar, ekonomik durumu orta olanlar, COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip edenler diğerlerine göre istatistiksel olarak anlamlı yüksek puan aldılar (p<0,05). KFÖ güncel gelişmeleri takip farkındalığı alt boyutundan annesi ortaokul-lise mezunu olanlar, COVID-19 aşısı olanlar, COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip edenler; hijyen tedbiri farkındalığı alt boyutundan ise COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip edenler diğerlerine göre istatistiksel olarak anlamlı yüksek puan aldılar (p<0,05) (Tablo 4).

Tablo 4. Koronavirüs Farkındalık Ölçeği alt boyut puan ortalamaları ile bağımsız değişkenlerin karşılaştırılması

Değişkenler		Koronavirüs Farkındalık Ölçeği		
		Bulaşma Tedbiri Farkındalığı Alt Boyutu	Güncel Gelişmeleri Takip Farkındalığı Alt Boyutu	Hijyen Tedbiri Farkındalığı Alt Boyutu
		Ort. (SS)	Ort. (SS)	Ort. (SS)
Cinsiyet	Kadın	26,78 (6,07)	10,97 (3,92)	8,84 (3,30)
	Erkek	25,09 (6,13)	11,62 (3,73)	8,46 (3,34)
İstatistik		t=2,38; p=0,01	t=1,45; p=0,14	t=1,00; p=0,31
Yaş	18-20 yaş	25,89 (5,90)	10,90 (3,85)	8,45 (3,14)
	21-23 yaş	26,76 (6,07)	11,10 (3,86)	9,01 (3,29)
	24 yaş ve üstü	27,00 (7,59)	12,10 (4,44)	8,25 (4,21)
İstatistik		F= 1,22; p=0,29	F=1,14; p=0,32	F=1,91; p=0,14
Anne eğitim düzeyi	Okuryazar değil	25,52 (6,62)	*10,31 (3,91)	8,72 (3,89)
	Okuryazar	27,17 (6,49)	11,44 (3,77)	9,94 (3,38)
	İlkokul mezunu	26,21 (6,15)	*10,76 (3,82)	8,69 (3,20)
	Ortaokul-lise mezunu	27,21 (5,73)	*11,91 (4,02)	8,68 (3,31)
	Lisans ve üstü	25,97 (6,18)	10,51 (3,74)	8,65 (3,13)
İstatistik		F=1,04; p=0,38	F= 2,42; p=0,04	F=1,13; p=0,33
Ekonomik durum	Kötü-çok kötü	*24,70 (6,13)	10,28 (3,70)	8,55 (2,98)
	Orta	*26,76 (6,06)	11,22 (3,91)	8,80 (3,33)
	İyi-çok iyi	26,60 (6,16)	11,16 (3,99)	8,81 (3,53)
İstatistik		F=3,30; p=0,03	F=1,66; p=0,19	F=0,17; p=0,83
Algılanan genel sağlık durumu	Kötü-çok kötü	24,85 (7,01)	10,71 (2,42)	9,71 (1,70)
	Orta	26,41 (6,26)	11,04 (3,92)	8,57 (3,33)
	İyi-çok iyi	26,58 (5,94)	11,14 (3,91)	8,95 (3,30)
İstatistik		F=0,29; p=0,74	F=0,07; p=0,93	F=1,08; p=0,33
COVID-19 aşısı oldunuz mu?	Evet	26,47 (6,07)	11,15 (3,90)	8,80 (3,33)
	Hayır	26,60 (7,41)	9,06 (3,10)	8,00 (2,39)
İstatistik		t=0,08; p=0,93	t=2,04; p=0,04	t=0,92; p=0,35
COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip ediyor musunuz?	Evet	27,70 (5,85)	12,04 (3,74)	9,10 (3,26)
	Hayır	24,55 (6,36)	8,57 (3,11)	7,91 (3,27)
İstatistik		t=4,42; p=0,00	t=9,67; p=0,00	t=3,64; p=0,00

*Tukey HSD; SS= Standart Sapma; p<0,05

SOY ile C19P-S somatik alt boyutu ($r=-0,14$; $p=0,00$), ekonomik alt boyutu ($r=-0,14$; $p=0,02$) ve toplam puanı ($r=-0,10$; $p=0,00$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı korelasyon bulundu. SOY Ölçeği ile KFÖ bulaşma tedbiri farkındalığı alt boyutu ($r=0,18$; $p=0,00$), güncel gelişmeleri takip farkındalığı alt boyutu ($r=0,17$; $p=0,00$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı korelasyon bulundu. Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği toplam puan ve tüm alt boyutları ile KFÖ tüm alt boyutları arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı korelasyon bulundu ($p<0,05$) (Tablo 5).

Tablo 5. Sağlık Okuryazarlığı, Koronavirüs-19 Fobisi ve Koronavirüs Farkındalık Ölçeği arasındaki korelasyon

Ölçekler	Koronavirüs Farkındalık Ölçeği alt boyutları			Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği	
	Bulaşma Tedbiri Farkındalığı Alt Boyutu	Güncel Gelişmeleri Takip Farkındalığı Alt Boyutu	Hijyen Tedbiri Farkındalığı Alt Boyutu		
C19P-S Psikolojik Alt Boyut	Pearson Correlation	0,34	0,26	0,29	-0,03
	Sig, (2-tailed)	0,00	0,00	0,00	0,48
C19P-S Somatik Alt Boyut	Pearson Correlation	0,13	0,15	0,29	-0,14
	Sig, (2-tailed)	0,00	0,00	0,00	0,00
C19P-S Sosyal Alt Boyut	Pearson Correlation	0,35	0,23	0,35	-0,08
	Sig, (2-tailed)	0,00	0,00	0,00	0,05
C19P-S Ekonomik Alt Boyut	Pearson Correlation	0,14	0,18	0,25	-0,14
	Sig, (2-tailed)	0,00	0,00	0,00	0,02
C19P-S toplam	Pearson Correlation	0,29	0,24	0,34	-0,10
	Sig, (2-tailed)	0,00	0,00	0,00	0,00
Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği	Pearson Correlation	0,18	0,17	0,07	-
	Sig, (2-tailed)	0,00	0,00	0,08	-

C19P-S= Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği; p<0,05

4. Tartışma

COVID-19 pandemisi yaşamımızın her alanını etkilemiş, toplumu psikolojik, ekonomik, sosyal birçok yönden sarsmıştır. Bu süreçte sınırlı sağlık okuryazarlığına sahip kişiler, COVID-19 enfeksiyonuna karşı daha savunmasız kalmış, daha yüksek korku ve anksiyete yaşamışlardır (Bilgin, 2020; Nguyen ve ark., 2020). Literatürde SOY, COVID-19 fobisi ve COVID-19 farkındalığı konularını ayrı ayrı ele alan araştırmalar mevcuttur (Duman, 2020; Ergün, 2017; Naveed & Shaukat, 2022). Ancak üniversite öğrencilerinde, bu üç değişken arasındaki ilişki ile bunları etkileyen faktörleri inceleyen bir çalışmaya ulaşamamıştır.

Bu araştırmada kadınların SOY puanı erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Çalışma bulgumuza benzer olarak ülkemizde sağlık bilimleri öğrencileri ile yapılan iki çalışmada da kadınların SOY puanı erkeklerden daha yüksek bulunmuştur (Ergün, 2017; Tuğut ve ark., 2021). Dashti ve arkadaşları (2017) ise tıp ve sağlık bilimleri öğrencileri ile yaptıkları çalışmada kadınların sağlık okuryazarlığını erkeklerden daha düşük bulmuşlardır. Cinsiyete göre oluşan farklılıkların, kadınların sağlık ile ilgili konularda daha fazla ilgili olmasına ya da toplumsal, kültürel farklılıklara bağlı olabileceği düşünüldü.

Literatürde yaş arttıkça sağlık okuryazarlığının da arttığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Ergün, 2017; İnkaya ve Tüzer, 2018). Ertaş ve Göde (2021) yaş ile SOY arasında anlamlı fark bulmamıştır. Bu çalışmada ise 21-23 yaş grubunun SOY puanı, 18-20 yaşa göre daha yüksek bulunmuştur. Bu durum yaş ilerledikçe bilgi birikiminin ve farkındalık düzeylerinin artması ile ilişkilendirilebilir.

Bu araştırmada dördüncü sınıf öğrencilerinin SOY puanı diğerlerinden daha yüksekti. Çalışma sonuçlarımıza paralel olarak Ergün (2017), Tuğut ve arkadaşlarının (2021) yaptığı çalışmalarda da öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça SOY puanlarının arttığı gözlenmiştir. Öğrencilerin sınıf düzeyleri

artıkça bilgi birikimlerinin ve farkındalıklarının artması SOY’u da olumlu yönde etkilemiş olabilir.

Literatürde anne-baba eğitim düzeyi arttıkça sağlık okuryazarlığının da artacağı bildirilmektedir (Çelik ve ark., 2021; Ergün ve ark., 2019). Bu çalışmada da baba eğitim düzeyi ortaokul-lise olan öğrencilerin SOY puanı diğerlerinden daha yüksek bulundu. Tuğut ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında ise anne-baba eğitim durumu ile SOY arasında anlamlı fark saptanmamıştır. Ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça aile gruplarında sağlık okuryazarlığının artması beklenen bir durumdur.

Literatür incelendiğinde algılanan sağlık durumu ile SOY arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (Kaya ve Yılmaz, 2021; Tokuda ve ark., 2009). Bu çalışmada da genel sağlık, ruh sağlığı durumunu iyi-çok iyi olarak algılayan öğrencilerin SOY puanı diğerlerine göre daha yüksektir. Bu bulgular sağlık okuryazarlığının, sağlıkla ilgili bilgiye ulaşmayı, anlamayı ve kullanmayı kolaylaştırarak sağlık durumunu olumlu yönde etkilemiş olabileceğini düşündürdü.

Literatürde ekonomik durum ile SOY arasında ilişki olduğu ve ekonomik durumu iyi olanların SOY puanının yüksek olduğu görülmüştür (Ergün, 2017; Tuğut ve ark., 2021). Bu araştırmada da ekonomik durumunu iyi-çok iyi olarak bildirenlerin SOY puanı diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Ekonomik durumun iyi olması, bireylerin daha iyi eğitim almasını, sağlık hizmetlerine ve sağlık kaynaklarına daha kolay erişmesini sağlayarak sağlık okuryazarlığını artırabilir.

Bu çalışmada COVID-19 geçiren öğrencilerin SOY puanları daha yüksek bulunmuştur. Yapılan iki araştırmada ise SOY ile COVID-19 geçirme arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır (Daşlı ve ark., 2022; Özkoç ve ark., 2022). Çalışmamızda COVID-19 geçirenlerin hastalıkla daha etkili baş etmek için SOY geliştirdikleri düşünülmektedir.

Bu çalışmada erkeklerin C19P-S toplam ve somatik, ekonomik alt boyut puan ortalamaları kadınlardan daha yüksek bulunmuştur. Ancak literatür incelendiğinde kadınların C19P-S puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu görüldü (Bakioğlu ve ark., 2021; Ertuğrul ve Tekinyıldız, 2022). Ayrıca cinsiyete göre COVID-19 korkusunun anlamlı olarak farklılaşmadığı çalışmalar da bulunmaktadır (Duman, 2020; Kalafatoğlu ve Yam, 2021). Bu bulgular bize C19P-S puanlarının kişisel deneyimlere, toplumsal cinsiyet rollerine, risk algısına ve bilgiye erişimine bağlı olarak değişebileceğini düşündürdü. Her bireyin korku ve endişeleri, tepkileri benzersiz ve farklı olabilir; bunları anlamaya çalışmak gerekir.

Bu çalışmada 24 yaş ve üstü grubun C19P-S somatik ve ekonomik alt boyut puan ortalamaları diğer yaş gruplarından (18-20, 21-23) daha yüksek bulunmuştur. Kalafatoğlu ve Yam (2021) da çalışma sonucumuzu destekleyen bulgulara ulaşmışlardır. Ayrıca yaş ile COVID-19 korkusu arasında anlamlı ilişki bulunmayan çalışmalar da mevcuttur (Badahdah ve ark., 2020; Bakioğlu ve ark., 2021). Yaş arttıkça COVID-19 fobisinin artmasındaki nedenler karmaşık olabilir. Kişisel deneyimler, bilgi düzeyi, sağlık durumu gibi birçok faktörden etkilenmiş olabilir.

Literatürde genel sağlık durumunu kötü olarak değerlendiren, psikolojik sağlamlık düzeyi düşük olan bireylerin daha yüksek COVID-19 fobisine sahip olduğu görülmüştür (Tatal ve Efe, 2020; Yıldırım Keskin ve Şentürk, 2022). Bu çalışmada da literatüre benzer olarak algılanan genel sağlık, ruh sağlığı durumu kötü-çok kötü olanların COVID-19 korkusu daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgular doğrultusunda sağlık durumunu kötü olarak algılayan bireylerin, COVID-19’un kendilerine ciddi zarar verebileceği endişesi içinde olmalarından dolayı korkularının artmış olabileceği düşünüldü.

Literatür incelendiğinde kadınların korona virüs farkındalığının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür (Karakuş ve ark., 2022; Jaber ve ark., 2021). Bu çalışmada da benzer sonuca ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda kadınların sağlık iletişimlerinin iyi olması, sağlık hizmetlerine ilgi göstermeleri, toplumda sıkça sağlık sorumluluklarını üstlenmeleri ile farkındalık seviyelerini arttırdığı düşünülmektedir.

Yapılan çalışmalarda COVID-19 ile ilgili bilgiyi takip etme ile COVID-19'a yönelik farkındalığın artacağı söylenmektedir (Qazi ve ark., 2020; Tümer ve ark., 2022). Bu çalışmada da benzer sonuca ulaşılmıştır. COVID-19 ile ilgili bilgiyi takip ederek bilgi eksikliğinin giderilebileceği, risklerin anlaşılabilirliği, hastalığın kontrol altına alınabileceği ve COVID-19 farkındalığının artacağı düşünülmektedir.

Sağlık okuryazarlığı ile C19P-S somatik, ekonomik alt boyutu ve toplam puanı arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı korelasyon bulundu. Ayaz Alkaya ve Dülger'in (2022) çalışmasında da COVID-19 korkusu ile SOY arasında negatif yönde zayıf bir ilişki bulunmuştur. Bu durum iyi sağlık okuryazarlık düzeyinin yetersiz bilgidan kaynaklanan korkuyu azaltabileceğini düşündürmektedir.

Bu çalışmada SOY Ölçeği ile KFÖ hijyen tedbiri farkındalığı alt boyutu hariç diğer alt boyutlar arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı korelasyon bulundu. Çalışma sonuçlarımıza benzer şekilde üniversite öğrencileri ile yapılan başka çalışmalarda da SOY ile COVID-19 farkındalığı arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur (Kaya ve Kaplan, 2020; Shauket ve ark., 2021). Bu sonuçlar bize sağlık okuryazarlığı ile bilinçli ve bilimsel bilgiye sahip bireylerin artacağını ve bireylerin kendilerini ve toplumlarını daha iyi koruyabileceği düşündürdü.

Koronavirüs Farkındalık Ölçeği ile C19P-S arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı korelasyon bulundu. Çalışma sonuçlarımıza paralel olarak Kurtuluş & Düşünceli'nin (2021) çalışmasında da artan COVID-19 farkındalığı sonucu bireylerin sağlıklarını muhafaza etme konusunda korku ve panik yaşadıklarını görülmüştür. Bu bulgular doğrultusunda hastalıklar hakkında bilgi sahibi olma ile bireylerin farkındalıklarının artabileceği, gerekli tedbirleri almada etkili olabileceği aynı zamanda korku ve paniğe de sebep olabileceği düşünüldü.

4.1. Araştırmanın Sınırlılıkları

Örneklemin %74'üne ulaşılması bu araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edildi.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasındaki sağlık okuryazarlığı, COVID-19 farkındalığı ve COVID-19 fobisi arasındaki ilişkileri incelemiş ve önemli bulgular sunmuştur. Öğrencilerin COVID-19 ile ilgili farkındalığının yüksek ve COVID-19 fobisinin düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca, demografik faktörlerin (cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ebeveyn eğitimi, ekonomik durum, sağlık algısı, COVID-19 deneyimi ve COVID-19 gelişmelerini takip etme) bu ölçümlerde etkili olduğu belirlenmiştir. Sağlık okuryazarlığı ile COVID-19 farkındalığı arasında anlamlı korelasyonlar bulunmuştur. Bu sonuçlar, sağlık eğitimi ve bilgilendirme çabalarının, özellikle sağlık krizlerine etkili yanıt verebilmek için daha fazla önem taşıdığını göstermektedir.

Öğrencilerin sağlık okuryazarlığını artırmak, COVID-19 farkındalığını yükseltmek ve COVID-19 fobisini azaltmak için aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

Öğrencilerin demografik özelliklerini ve deneyimlerini dikkate alarak özelleştirilmiş bilgilendirme ve eğitim materyalleri hazırlanması, öğrencilerin daha kolay erişilebileceği çevrim içi sağlık okuryazarlığı ve COVID-19 farkındalığı eğitim kaynakları ve kurslar sunulması, deneyimli öğrenciler veya sağlık profesyonelleri tarafından mentorluk programları ve sağlık konularında rehberlik sağlanarak COVID-19 fobisi gibi kaygılarla başa çıkmada destek sağlanması, öğrencilerin COVID-19 fobisi ile başa çıkarak kaygılarını hafifletmek için psikolojik destek hizmetleri sunulması, düzenli geri bildirim olarak eğitim programlarının sürekli olarak iyileştirilmesi önerilebilir.

Finansal Destek

Bu araştırma, kamu, ticari veya kar amacı gütmeyen sektörlerdeki herhangi bir fon kuruluşundan bir hibe almamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın yürütülmesinde ve yazılmasında bilimsel ve etik ilkelere uyduğumuzu, kullanılan tüm kaynaklara usulüne uygun olarak atıfta bulunduğumuzu beyan ederiz.

Yazar Katkıları İlk yazar %25, ikinci yazar %15, üçüncü yazar %15, dördüncü yazar %15, beşinci yazar %15, altıncı yazar %15

Çalışma konsepti ve tasarımı: ANE, FA, KK, HB, DÇ, SE; **Veri toplama:** FA, KK, HB, DÇ; **Veri analizi:** SE; **Yorumlama:** ANE, FA, KK, HB, DÇ, SE; **Makale yazma:** DÇ, SE; **Makale eleştirel revizyonu:** DÇ, SE

Financial Support

This research did not receive a grant from any funding agency in the public, commercial or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

No conflict of interest has been declared by the authors.

Ethical Statement

We declare that we comply with scientific and ethical principles in conducting and writing this study, and that we duly cite all sources used.

Authorship Contributions: First author 25%, second author 15%, third author 15%, fourth author 15%, fifth author 15%, sixth author 15%

Concept and design of the study: ANE, FA, KK, HB, DÇ, SE; **Data collection:** FA, KK, HB, DÇ; **Data analysis:** SE; **Interpretation:** ANE, FA, KK, HB, DC, SE; **Article writing:** DÇ, SE; **Critical review:** DÇ, SE

Kaynaklar

- Arpaci, I., Karataş, K., & Baloğlu, M. (2020). The development and initial tests for the psychometric properties of the COVID-19 Phobia Scale (C19P-S). *Personality and Individual Differences, 164*, 110108. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110108>
- Ayaz Alkaya, S., & Dülger, H. (2022). Fear of coronavirus and health literacy levels of older adults during the COVID-19 pandemic. *Geriatric Nursing, 43*, 45–50. <https://doi.org/10.1016%2Fj.gerinurse.2021.11.001>
- Badahdah, A. M., Khamis, F., & Al Mahiyari, N. (2020). The psychological well-being of physicians during Covid-19 outbreak in Oman. *Psychiatry Research, 289*(113053), 1-2. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113053>
- Bakioğlu, F., Korkmaz, O., & Ercan, H. (2021). Fear of Covid-19 and positivity: Mediating role of intolerance of uncertainty, depression, anxiety, and stress. *International Journal of Mental Health and Addiction, 19*(6), 2369-2382. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00331-y>
- Bilgin, O. (2020). Koronavirüs (Covid-19) farkındalık ölçeği geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Electronic Turkish Studies, 15*(6). <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44168>
- Bista, S., Lechner, W. V., Anderson, M., Kenne, K. N., & Kenne, D. R. (2023). Cigarette and e-cigarette use as a function of psychological distress following COVID-19 related university campus closures. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse, 49*(2), 239-248. <https://doi.org/10.1080/00952990.2023.2171300>
- Çelik, S., İstek, Z., Kızkım, A., Yiğit, M. C., & Kaçan, H. (2021). Üniversite öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi: Bartın üniversitesi örneği. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 15*(15), 593-605. <https://doi.org/10.38079/igusabder.976692>
- Dashti, S., Peyman, N., Tajfard, M., & Esmaeeli, H. (2017). E-Health literacy of medical and health sciences university students in Mashhad, Iran in 2016: A pilot Study. *Electronic Physician, 9*(3), 3966-3973. <https://doi.org/10.19082/3966>
- Daşlı, Y., Bakırer, A., & Mısıroğlu, A. (2022). Covid-19 salgınının sağlık okuryazarlığı üzerine etkisi: Bir alan araştırması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23*(2), 585-597. <https://doi.org/10.37880/cumuiibf.1070217>
- Dubé, J. P., Smith, M. M., Sherry, S. B., Hewitt, P. L., & Stewart, S. H. (2021). Suicide behaviors during the COVID-19 pandemic: A meta-analysis of 54 studies. *Psychiatry Research, 301*, 113998. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2021.113998>
- Duman, N. (2020). Üniversite öğrencilerinde COVID-19 korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük. *The Journal of Social Science, 4*(8), 426-437. <https://doi.org/10.30520/tjsosci.748404>
- Duong, T. V., Aringazina, A., Kayupova, G., Nurjanah, F., Pham, T. V., Pham, K. M., ... & Chang, P. W. S. (2019). Development and validation of a new short-form health literacy instrument (HLS-SF12) for the general public in six Asian countries. *HLRP: Health Literacy Research and Practice, 3*(2), e91-e102. <https://doi.org/10.3928/24748307-20190225-01>
- Ergün, S. (2017). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinde sağlık okuryazarlığı. *Kocaeli Tıp Dergisi, 6*(3), 1-6. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kotder/issue/38609/448066>
- Ergün, S., Sürücüler, H. K., & Işık, R. (2019). Ergenlerde e-Sağlık okuryazarlığı ve sağlıklı yaşam biçimi davranışları: Balıkesir örneği. *JAREN, 5*(3), 194-203.

<http://doi.org/10.5222/jaren.2019.65002>

- Ertaş, H., & Göde, A. (2021). Sağlık okuryazarlığı ile aşı karşıtlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Journal of Academic Value Studies*, 1, 1-14. <http://dx.doi.org/10.29228/javs.49907>
- Ertuğrul, B., & Tekinyıldız, E. (2022). Pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleri ile Covid-19 fobisi arasındaki ilişkinin belirlenmesi: Kesitsel bir çalışma. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 14(1), 61-72. <http://dx.doi.org/10.5336/nurses.2021-82992>
- Greenhalgh, T. (2015). Health literacy: Towards system level solutions. *BMJ*, 350. <https://doi.org/10.1136/bmj.h1026>
- İnkaya, B., & Tüzer, H. (2018). Bir üniversitenin sosyal ve sağlık bilimlerinde okuyan öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı durumunun incelenmesi. *Kocaeli Med*, 7(3), 124-9. <https://doi.org/10.5505/ktd.2018.27146>
- Jaber, R. M., Mafrachi, B., Al-Ani, A., & Shkara, M. (2021). Awareness and perception of COVID-19 among the general population: A Middle Eastern survey. *PLOS One*, 16(4), e0250461. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0250461>
- Kalafatoğlu, M. R., & Yam, F. C. (2021). Bireylerin Covid-19 korkularının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Humanistic Perspective*, 3(2), 306-323. <https://doi.org/10.47793/hp.942883>
- Karahan Yılmaz, S., & Eskici, G. (2021). Sağlık okuryazarlığı ölçeği-kısa form ve dijital sağlıklı diyet okuryazarlığı ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(3), 19-25. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikcusbfd/issue/65176/877077>
- Karakuş, K., Aksoy, Y., & Çakıcı, H. A. (2022). Sporcuların koronavirüs (Covid-19) korkuları ile farkındalıkları arasındaki ilişki. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(3), 258. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bsd/issue/73933/1180340>
- Kaya, M., & Yılmaz, Ö. (2021). Bireysel özellikler, sağlık okuryazarlığı ve genel sağlık durumu arasındaki ilişki. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 113-122. <https://doi.org/10.20875/makusobed.820452>
- Kaya, S. P., & Kaplan, S. (2020). Hemşirelik öğrencilerinde COVID-19 pandemisi farkındalıklarının ve sağlık davranışlarının sağlık okuryazarlığı ile ilişkisinin değerlendirilmesi. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 17(4), 304-311. <http://doi.org/10.5222/HEAD.2020.01112>
- Kurtuluş, E., & Düşünceli, B. (2021). Covid-19 fobisi (Korkusu), covid-19 farkındalığı ve genel aidiyetleri düzeyleri. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 451-485. <http://doi.org/10.32739/uskudarsbd.7.13.96>
- Lazzerini, M., Barbi, E., Apicella, A., Marchetti, F., Cardinale, F., & Trobia, G. (2020). Delayed access or provision of care in Italy resulting from fear of COVID-19. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(5), 10-11. [https://doi.org/10.1016/s2352-4642\(20\)30108-5](https://doi.org/10.1016/s2352-4642(20)30108-5)
- Naveed, M. A., & Shaukat, R. (2022). Health literacy predicts Covid-19 awareness and protective behaviours of university students. *Health Information & Libraries Journal*, 39(1), 46-58. <https://doi.org/10.1111/hir.12404>

- Nguyen, H. T., Do, B. N., Pham, K. M., Kim, G. B., Dam, H. T., Nguyen, T. T., ... Duong, T. V. (2020). Fear of COVID-19 scale—associations of its scores with health literacy and health-related behaviors among medical students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(11), 4164. <https://doi.org/10.3390%2Fijerph17114164>
- Özkoç, Ö., Çayırtepe, Z. & Oktay, İ. (2022). A descriptive study to determine the relationship between health literacy level and catching COVID-19. *Aurum Journal of Health Sciences*, 4(2), 76-88. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ajhs/issue/71564/1121923>
- Paakkari, L., & Okan, O. (2020). COVID-19: health literacy is an underestimated problem. *The Lancet Public Health*, 5(5), 249-250. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(20\)30086-4](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30086-4)
- Qazi, A., Qazi, J., Naseer, K., Zeeshan, M., Hardaker, G., Maitama, J. Z., & Haruna, K. (2020). Analyzing situational awareness through public opinion to predict adoption of social distancing amid pandemic COVID-19. *Journal of Medical Virology*, 92(7), 849-855. <https://doi.org/10.1002/jmv.25840>
- Rahman, S. (2021). Tıp fakültesi öğrencilerinin Covid-19 fobi durumlarının değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 35(1), 68-73. <http://tip.fusabil.org/summary.php3?id=1513>
- Shaukat, R., Asghar, A., & Naveed, M. A. (2021). Impact of health literacy on fear of Covid-19, protective behavior, and conspiracy beliefs: University students' perspective. *Library Philosophy and Practice*, 4620, 1-14. https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/4620?utm_source=digitalcommons.unl.edu%2Flibphilprac%2F4620&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages
- Sim, K., Chan, Y. H., Chong, P. N., Chua, H. C., & Soon, S. W. (2010). Psychosocial and coping responses within the community health care setting towards a national outbreak of an infectious disease. *Journal of Psychosomatic Research*, 68(2), 195-202. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2009.04.004>
- Tokuda, Y., Doba, N., Butler, J. P., & Paasche-Orlow, M. K. (2009). Health literacy and physical and psychological well being in Japanese adults. *Patient Education and Counseling*, 75(3), 411-7. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2009.03.031>
- Tuğut, N., Yılmaz, A., & Çelik, B. Y. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeyleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 120-128. <https://doi.org/10.51754/cusbed.911936>
- Tutal, V., & Efe, M. (2020). Bireylerin psikolojik sağlık ve Covid-19 korkularının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 13(74).
- Tümer, A., Aygün, G., & Tuna, M. (2022). 60 yaş ve üstü bireylerde koronavirüs (Covid-19) farkındalığı ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *İzmir Democracy University Health Sciences Journal*, 5(2), 304-316. <https://doi.org/10.52538/duhes.1039571>
- World Health Organization. (2022). Coronavirus disease (COVID-19) pandemic. World Health Organization. <https://www.who.int/europe/emergencies/situations/Covid-19>
- Yıldırım Keskin, A., & Şentürk, S. (2022). Covid-19 phobia and attitudes towards Covid-19 vaccines in individuals with respiratory diseases. *Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 8-23. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maunbd/issue/74427/1127985>